

ETİK ve AHLÂK FELSEFESİ

Emrah BOZKURT

Yayımlanan Yer

Havâss Dergisi, sy. II, Ağustos-Ekim 2017, Trabzon 2017, s.38-42.

ÖNSÖZ

İnsanların, insan ve doğa ile olan ya da Tanrı ile olan ilişkilerinde farkında olsalar ya da olmasalar da benimsedikleri bir değer sistemi vardı. Bu bilinçli ya da bilinçsiz olarak tercih edilen değer sistemine ahlâk veya etik denilmektedir. Bu felsefi incelemenin amacı herhangi bir yargı oluşturmak ya da olması gerekene yönlendirmek değildir. Varolanı kavram odaklı tartışarak sınırlarını çizmeye, birer bütün olarak ortaya çıkartmaya çalışmaktır; felsefenin, en büyük işlevlerinden birisinin var olan kavramların sınırlarını çizmek ya da çizmeye çalışmak olduğu bilinmelidir. Bu nedenle etik ve ahlâk'ın ne olduğu ve ne olmadığını incelemeye çalışacağız. Bu kavramların neden önemli olduğu sorusu akla gelebilir. Önemi bütün insanların hayatlarını yönlendiren sistemleri oluşturuyor olmalarından kaynaklıdır ki, birçok filozof bu sistemleri kurumların oluşturulmasına da bağlamaktadır. Çoğunluk bu yönlendirmeyi bilinçsiz olarak yaşadığı için bu kavramların ne derece önemli olduğunun farkında da değildirler. Gündelik alışkanlıklar arasında tam mânâsıyla olmamakla birlikte kullanımından ibaret kalıyor olabilir. Asıl burada önemli olan yönü, bu kavramların oluşum şekilleri ve bunu bilinçli ya da bilinçsiz olarak uygulayan insanların sistemi değiştirebileceklerinin ellerinde olmasındadır. Bu kavramlar ve metot bilindiğinde hayatınıza yön veren sistemi, ereğe daha bilinçli yönlendirmek mümkün olacaktır. Bu yüzden birçok ahlâkçı diyebileceğimiz filozof ahlâk sistemleri oluşturmuş ya da oluşturmaya çalışmışlardır. Bu işi sadece filozoflar yapmamaktadır, kültürler bunu içerisinde barındırır târihsel süreçte adetlerin bütünü olarak kültürün içerisinde ortaya çıkmaktadır veya dinler bu sistemi kendi içerisinde barındırır. Bütün bunların temel amacı insanı bir ereğe yönlendirmektir. Aristoteles, etik konusunda öncesine göre bir kırılmadır, Kant'ta ise Aristo sistemi erek değiştirir, Nietzsche'de daha farklı bir hâl almaktadır, Ayn Rand'ın Objektivizm felsefesi ise çok farklı bir bakış açısı getirmektedir. Bütünüyle bu çalışma felsefenin incelediği temel konularından birisi olan etik'i târihsel süreçteki durumunu ve bu değişikliğe sebep olan filozofların felsefi anlayışlarını kapsamaktadır. Genellemenin yapacak olursak Nietzsche'nin nihilist tutumu haricinde diğerlerini ikiye ayırmak mümkündür birisi akli merkeze koyan ve insanın önceliğinin kendisi olduğunu savunan, buna bencillik diyebiliriz ki, objektivistler öyle tanımlıyor, diğeri ise daha çok vicdanı baz alan karşı tarafın "*kendini kurban etme*" diye nitelendirdiği altruist tutumdur. Tabi bunlar iki zıt uçlardır ve arada bulunan gri tonlardan oluşan birçok yapının varlığı da söz konusudur. Şimdi bu uzun felsefi serüvene etik ve ahlâkı tanımlamak ile başlayalım.

Etik ve Ahlâk

İlk olarak bu kavramların algıdaki durumunun nasıl olduğunu ortaya çıkaralım: bu iki kavram arasındaki fark ilk bakışta anlaşılabilir, hatta böyle bir ayrımın gereksiz olduğu da düşünülebilir. Ancak insan ve yaşamla ilgili soru ve sorunlara bu ayrımı dikkate alarak bakıldığında bu ayrımın önemi ortaya çıkmaktadır. Günlük yaşamda insanların hem dile getirdikleri düşünceler ya da yargılara hem de ortaya koydukları eylemlere bakıldığında *ahlâk* kavramının yeterince açık olmadığı, içeriğine dikkat edilmediği, üzerine düşünülmediği görülmekte. Genellikle ahlâktan anlaşılan şey belli bir topluluğa, bir yere ve zamana bağlı değerlilik ölçütleri veya kurallar, ilkeler bütününden ibâret olduğudur. Geçerli olan ölçüt neyse ona göre *ahlâklı* ya da *ahlâksız* eylemlerden, insanlardan; *etik* ya da *etik olmayan* davranışlardan söz edilmektedir. Bu algıda etik ile ahlâk aynı şeyler olarak görülmektedir. Ancak konunun detayına inildiğinde hiç de öyle olmadığı anlaşılır. Bu yüzden ahlâk kullanılması gereken yerde etik kullanılır, bu bağlamda meslekler üzerinde bile etikler oluşturulmuştur, burada bir yanlış kavram kullanımı söz konusu; mesleklerin etiği olmaz ancak ahlâkı olabilir.

Etik ve Ahlâk'ın etimolojisine bir göz atalım. Şunu da yeri gelmişken belirtelim ahlâk, moral sözcüğü olarak da kullanılmaktadır. "*Etik*' sözcüğü *Grekçe 'ethos', 'moral' sözcüğü Latince 'mores/mos'tan gelir. Ve 'ethos' da, 'mores/mos' da töre, gelenek, görenek, alışkanlık, yerleşikleşmiş duygululuk hali, karakter, huy, mizaç vb. anlamlarına sahiptir. 'Moral' karşılığı dilimizde kullandığımız 'ahlâk' sözcüğü de Arapça 'hulk' kökünden gelmektedir ki, bu kök de yine töre, gelenek, görenek, alışkanlık, huy, karakter vb. anlamlarını içerir.*"¹ Etimolojik anlam olarak bakıldığında etik ve ahlâk aynı şey olarak görülmektedir, fakat yukarıda bunun aynı şey olmadığını belirtmiştik. Buradaki ayrım etimolojik bir ayrım değil felsefi bir ayrımdır; etik ahlâktan felsefi olarak ayrılmaktadır. Yapılan ahlâk tanımlarına bakalım. Bu tanımların çok çeşitlilik arz ettiğini bilmelisiniz, bu yüzden birkaçına yer vereceğiz: "*Ahlak tek kişinin, bireyin veya bir insan topluluğunun belli bir tarihsel dönemde belli türden eğilim, düşünce, inanç, töre, alışkanlık, görenek vb. ve bunlarda içerilmiş olan değer, buyruk, norm ve yasaklara göre düzenlenmiş ve bu haliyle gelenekleşmiş, yerleşmiş yaşama biçimidir.*" "*Ahlak, 'iyi' olduğuna yaşama deneyimiyle veya düşünüp tartarak ya da herhangi bir irdeleme ve eleştiri olmaksızın din, devlet veya cemaat türünden bir otorite kaynağı tarafından ikna veya dayatma, hatta zor yoluyla benimsetilmiş bir yaşama tarzı ve kurallar topluluğu ve bu tarz ve kurallara uygun eylemler bütünüdür.*" "*Ahlak, bilinçli olarak seçilen veya bilinçsiz olarak bağlanılan yaşama değerleri, ereklere ve tasarıları topluluğudur.*" "*Ahlak, bir ulustan başka bir ulusa, bir dönemden bir başka döneme, bir yaşam dünyasından bir başka yaşam dünyasına hem kapsam, hem içerik bakımından değişiklik gösteren değerlemeler alanıdır.*" "*Ahlak, kişinin karakter sağlamlığını oluşturan tutumlar, eğilim ya da eylemler topluluğudur.*" "*Ahlak, değerlerin yaşama geçirilmesinde birinci dereceden bağlayıcı olan yaradılış, doğa, huy, tıynettir.*"² Bu ahlâk tanımlarını ya da benzerlerini siz de az çok biliyorsunuzdur. Farkına varmış olmalısınız bunların temelinde târihselcilik yatmaktadır, atıfta buldukları bir süreçte oluşan değerler dizesidir ve daha öncede belirtildiği gibi kültürün içerisinde yer alır hatta kültürü oluşturan ana unsurlardan biridir diyebiliriz. Bu kültür oluşturmada K.Marx'ın söylediği hakîkati göz ardı etmeyelim: *altyapı-üstyapıyı belirler*; yani üretim şekilleri kültürü belirler. Buradaki üretim genel olarak maddi üretim olarak algılanmaktadır, fakat bu doğru değildir; tahmîn edebileceğiniz gibi, düşünce üretimini de kapsamaktadır, temelde bu ahlâk yapılarının tamamı bir düşünce üretiminin sonuçlarıdır. Bu yapı ağlarının sahiplenilmesi de, kişi doğar doğmaz kendisini bunun içinde bulur ve bu yapıları bireysel ve toplumsal olarak benimsemek mecburiyetinde kalır. İlerleyen süreçte bu konular üzerine düşünmeye başlayınca tercih aşamasına geçebilir ve bu yapının dışına çıkabilir. Ancak bu her zaman mümkün olmadığı gibi mümkün olması da zorludur, nitekim hak vereceksiniz ki, *kafeste doğan kuşlar*

¹ Doğan Özlem, *Etik: Ahlak Felsefesi*, İstanbul 2013, s.175.

² Gös. yer., s.175-177.

uçmayı hastalık sanırlar. Hem kafa karışıklığı olmaması hem de direkt olarak konu ile alakalı olmamasından dolayı kültür temeli bahsini kapatalım. Asıl konumuza geri dönelim, bu tanımlardan yola çıkarak bir şeye dikkatinizi çekmek istiyorum: karşımızda iki ahlâk türü var, *bireysel* ve *toplumsal* ahlâk. Bireysel ahlâktan, bireyin kendi seçim ve tercihleri, eğilimleri doğrultusunda kendisince geliştirip bağlandığı bir ahlâkın kastedildiği açıktır. Ancak ne kadar bireyin kendisinin geliştirdiğini söylesek de toplumsaldan bağımsız ya da ondan etkilenmediğini söylemek mümkün değildir. Şöyle ki, kendi ahlâkınızı oluşturabilir ve geliştirebilirsiniz, bu yapının içerisine bilinçli ya da bilinçsiz olarak toplum ahlâkının unsurlarını almamak mümkün değildir, bu tamamını ondan oluşturursunuz anlamına da gelmemelidir. Aynı şekilde oluşturduğunuz ahlâk yapısının tamamını bilinçli olarak yaptığınızı söylemek de doğru olmaz, yarı bilinçli ya da bilinçsiz bağlantılarında şekillendirmesi için içerisine dahildir. Toplumsal ahlâk ise istikrârı içinde barındırır, düşünür ve politikacıların varolan toplumsal ahlâkı sahiplenmelerinin arkasında bu neden yatmaktadır, onların varlığı çoğunlukla bu istikrâra bağlıdır. Toplumsal ahlâk, toplum içinde yaşayan insanların birbiriyle ilişkilerini düzenleyen değerler, kurallar, töreler topluluğu olma yönüyle, toplumsal düzenin sağlanması ve idâme ettirilmesi için çok önemli bir istikrâr ögesidir. Toplumsal bir fenomen olma yönüyle ahlâk, tanımlardan birinde de belirtildiği gibi ulustan ulusa, dönemden döneme, kültürden kültüre farklılık gösterir ve târihsel süreç içerisinde değişir. Daha açık söylersek uluslarüstü, kültürlerüstü, târihüstü bir ahlâk olması mümkün değildir. *-Ne demek istiyorsunuz evrensel bir ahlâk olamaz mı ?-* diye düşünmüş olabilirsiniz. Sizi kuşkuya düşürmeden cevabını verelim: hayır olamaz. Bu sizi şaşırtmış olabilir, açıklık getirelim o halde. Evrensel ilkeler olabilir, ancak ahlâkın olması mümkün değildir, ilkeler aynı olsa da uygulama dönemden döneme, toplumdan topluma çeşitlilik arz eder. Çünkü onun temelini daha önce de vurguladığımız gibi toplumu oluşturan unsurlar oluşturur. Kültürün içinde barınan bir ahlâktan söz ediyoruz, kültürler uluslarüstü olamayacağı için ahlâkta onun üstüne çıkamaz. Burayı anlamakta zorlanıyor olabilirsiniz, bu yüzden konuyu biraz daha açalım: bugünkü adâlet anlayışımız ile Osmanlı toplumundaki herhangi birinin adâlet anlayışı aynı değildir. Kurumlar içinde aynı söz konusudur, normalde adâlet her yerde olan bir ilkedir, ahlâk bunu sergileyen tutumdur. Bizim toplumumuzda adâletsizlik olarak gördüğümüz bir şey başka toplumlarda öyle görülmeyebilir. Aynı şekilde bizim şu an ahlâksızlık dediğimiz bir şey başka toplumda öyle görülmeyebilir ya da aynı topraklar ama farklı dönemde olan Osmanlı toplumunda öyle olmayabilir. Burada vurgulamak istediğimiz şeyi yakalayabildiğinizi umuyoruz yine de bir misâlle kesinleştirelim: bugün toplumumuzda mini etek giyen bir hanım ahlâksız olarak nitelendirilmez, fakat Osmanlı toplumunda hiç de öyle değildir, giymek bir yana baştan bu öyle kabul edilir. Arada kaynamadan göreceliliğe de vurgu yapalım, şu an mini etek giyen bir hanımı ahlâksız olarak görmeyen kesim olduğu gibi aynı yerde ve zaman da yaşayan başka bir kesim ahlâksızlık olarak görebilir, nitekim bu gözlemlenmiş bir hakîkattir. Sizin de ön görebileceğiniz gibi burada bir nesil çatışması da varlığını göstermektedir. Bunun gibi birçok misâl verebiliriz, siz de bunları gözlemleyebilir ve düşünme yoluyla bulabilirsiniz. Târihüstü konusunda da birkaç şey söylemek gerekiyor: ahlâk'ın kültürün içerisinde yer aldığını belirtmiştik, kültür ise bir devrim halinde yani târihsel süreçte oluşmaktadır, içerisinde birçok unsur barındırır ve bu unsurlar içerisinde ahlâk kendisini oluşturabilir dolayısıyla târihüstü olması da mümkün değildir, kaynağını târihten almaktadır. *-Peki, dinlerde de mi öyledir ?-* diye sorabilirsiniz. Dinlerde ise semâvî olan ve olmayanları ayıralım. Semâvî olmayanlar tamamıyla ahlâk öğretileridir ki, bunlara genel mânâda ahlâk dinleri de denildiğini duymuşsunuzdur. Semâvî olanlar ise aynı şekilde yani sadece ahlâk dini olmamakla birlikte ahlâkı da içerisinde barındırırlar amacı ise belli bir ahlâk yapısını benimsetmektir.³ Ancak bunların tamamı târihsel süreçten bağımsız değildir, semâvî dinlerin getirdiği öğretiler de târihsel süreci içerisinde barındırırlar ve bunların uygulaması daha önce de söylediğimiz gibi toplumdan topluma değişiklik

³ Dinin yaşam biçimi ve ahlâk boyutu ve dinin ne olduğu konusunda detaylı bilgi için, bkz.: Emrah Bozkurt, "Din Kavramı", *Havâss*, Yıl: 1, 2017, Sayı: 1, s.34-55.

gösterir. Bunu gözlemlemek çok zor değildir, İslâm dini üzerinden hareket ederek iki Müslümân topluluğunun aynı ahlâkî öğretiyi uygulamasındaki farklılığa bakmak yeterli olacaktır. Yanlış anlaşılmasın -târihsel süreçten bağımsız değildir- derken dinlerin târihsel olduğunu kastetmiyoruz bunların ikisini ayıralım. Malûm böyle bir akımda var, söylediğimiz uygulamada târihsel olduğudur, oluşturmada tamamıyla değildir. Buradaki ince nüansı şimdi anlamak pek mümkün olmayabilir, şu an bunu açıklamaya çalışmayacağız üzerine çokça düşünülmesi ve yazılması gereken bir konu, konumuzun dışında kaldığı için bu konuyu düşünmeyi size bırakıyoruz. Şimdi etik tanımları üzerinden devâm edelim.

"Ahlak, bireysel veya toplumsal planda fiilen yaşanan bir fenomenken, etik, bu fenomen üstüne kapsamlı bir felsefi düşünmenin gerçekleştirildiği alandır. Bu anlamıyla etiğe 'ahlak felsefesi' de denilebilir. Ahlak felsefi olarak etik, praksis alanına ait bir fenomen olarak ahlaki ve tekil ahlaklar çokluğunu teorik bir inceleme ve eleştiri konusu kılan felsefe disiplini." "Belli bir ahlak anlayışının savunusu, ahlak alanına girer. Buna karşılık, bir savunu konusu kılınmaksızın, ahlaklar, ahlak anlayışları hakkında yansız ve nesnel bir düşünme şekli geliştirmek, ahlakları özellikleriyle betimlemek, etiğin başlıca görevlerindedir. Bu yönüyle etiğe 'betimleyici etik' denebilir." "Etik, ahlaksal yargılar vermez; bu yargılarda ne söylemek istendiğini analiz eder. Bu yönüyle etik, bir 'ahlak yargıları mantığı' olarak da karşımıza çıkar." "Ahlak kural koyucu, normatiftir; etik ise eleştireldir. Bu yönüyle o, aynı zamanda 'eleştirel etik' adını da alır."⁴ Ahlâk tanımları kadar çeşitlilik göstermese de etik tanımlarında da bir çeşitlilik görülmekte. Tanımlardan da anlayacağınız gibi etik, ahlâk üzerine bir düşünme etkinliği, tek tek ahlâklar, ahlâk öğretileri üzerine bir düşünme etkinliği olmaktan ziyâde bunlarda geçen iyi, kötü, mutluluk, dostluk, yarar, haz, irâde, erdem, ödev, görev, değer, sorumluluk, özgürlük, adalet, eşitlik, yükümlülük, gereklilik gibi kavramların anlamlarını en genel düzeyde çözümlenme görevini üstlenmiş olan felsefe disiplini. Genel düzeyde demiş olsak da hem bir etikçi hem de bir ahlâkçı olan Aristoteles örneğinden hareketle çok detaya inildiğini de söyleyebiliriz. Aristo, etik kitaplarında yukarıda vermiş olduğumuz kavramlar ve daha fazlasını detaylıca incelemektedir; onun ereği "mutluluğa erişmek"tir. O, mutluluğa ulaşmanın orantısız olarak orta olmakla mümkün olduğunu bunun erdem olduğunu düşünmekteydi. Bu konuyu Aristo'dan birkaç alıntı yaparak ne demek istediğini genel olarak anlamanızı sağlamaya çalışalım. Aristo, mutluluğun kaynağı konusunda Sokrates ile ters düşmekte ve onu eleştirmektedir, bu eleştire de onun haklı olduğunu düşünüyoruz: "İmdi Sokrates, amaç erdemi bilmektir diye düşünüyordu ve adaletin ne olduğunu, yiğitliğin ne olduğunu, yani her erdem parçasını soruşturuyordu. Böyle yapması yerindeydi, çünkü o erdemlerin bilgi olduğunu, dolayısıyla adaleti bilince aynı anda adil olunacağını düşünüyordu. Nitekim geometriyi, mimariyi öğrenince aynı zamanda geometrici, mimar oluyoruz. Bunun için o erdemlerin nasıl oluştuğunu, nelere bağlı olduğunu değil, erdem nedir, bunu araştırıyordu. Oysa bu yöntem kuramsal bilimlerde geçerli. Nitekim gökbiliminin, doğabiliminin, geometrinin amacı, bilimlere konu olan nesnelere doğasını bilmek ve incelemekten başka bir şey değil -elbette onların bizim için zorunlu pek çok şeyle ilgili olarak ilineksel anlamda yararlı olmalarına bir engel yok."⁵ Dikkatinizi çekti mi ? Sokrates'in "bilince, öyle olunur" düşüncesinin sadece kuramsal bilimlerde geçerli olacağını söylüyor. Aristo'nun söylediği gibi fen bilimleri kuramsaldır, gerçek olmaları değil, geçerli olmaları onların varlığını sürdürmektedir, geçerlilikleri bittiğinde ise değişmeye mahkûmdurlar. Kuramsal bilimler geçerlilikleriyle işlevlerini devâm ettirirler ve değişerek gelişirler; bilim ilerledikçe kuramlar değişmeye mecbur kalırlar. Aristo nesne bilgisini istemiyor onu bilmenin mutluluğa erişmede oynadığı rolün pek önemli olmadığını düşünüyor. O, öyle olabilmeyenin, uygulamanın izini sürüyor: "... Demek ki güzel şeylerin her birini de bilmek kuşkusuz güzel şey ama erdemle ilgili olarak, onun ne olduğunu bilmek değil, erdemlerin nelere bağlı olarak oluştuğunu

⁴ Doğan Özlem, s.178-179.

⁵ Aristoteles, *Eudemos'a Etik*, çev. Saffet Babür, Ankara 2015, s.15.

bilmek en önemli şey. Çünkü bizim istediğimiz erdemın ne olduğunu bilmek değil, erdemli olmak; adaletin ne olduğunu bilmek değil, adil olmak: tıpkı sağlıklı olmanın ne olduğunu bilmekten çok sağlıklı olmak istememiz ve zindeliğin ne olduğunu bilmekten çok zinde olmak istememiz gibi."⁶ Aristo'nun uyguladığı mantığa siz de hak veriyorsunuzdur, çünkü olması gereken bu şekildedir. Kendimizden ya da çevremizden de gözlemleyebileceğimiz gibi bilmek ile öyle olmak aynı şey değildir. Öyle olamadıktan sonra bilmenin de pek bir önemi kalmıyor. Çünkü 'öyleymiş' gibi davranış sergileniyor. Aristo'yu şimdilik bir kenara bırakıp etik kavramından devam edelim. Etik, felsefenin ahlâkî değerleri incelemek için oluşturulmuş bir alt disiplindir. Önceden söylediğimiz gibi ayrımının felsefi boyutu bu şekildedir. Etimolojik olarak ahlâk ile aynı anlamları taşımış olsa da felsefe açısından o ahlâktır; ahlâklılığın felsefesidir. Ahlâk ve etik birbirinden farklıdır; onlar, biri birey açısından veriliyken diğeri inşâ edilecek olan iki ayrı duruş veya alanı tanımlar. Ahlâk hem felsefeden bağımsız bir alandır hem de felsefenin ana disiplinlerinden birinin temelini oluşturmaktadır. Kastettiğimiz şey, felsefeden bağımsız bir alan olarak ahlâk, bir kurallar sistematiğidir; o, belirttiğimiz gibi insanların davranışlarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla oluşturulmuş eylem kuralları, normlar silsilesi ve değer sistemidir. Ahlâkın kaynağının ne olduğunu daha önce belirtmiştik bir kez daha tekrarlayalım: târihsel süreçte gelişen ve devinim halinde olan kuralların sonucudur. Burada bilmeniz gereken iki türlü kaynak var, dinler ve toplum sözleşmeleridir: tanrı müdahalesi ile gelen insanlar arasındaki eylemleri düzenleyen kurallar bütünü ya da insanların kendilerinin oluşturduğu ki toplum sözleşmeleri dedik buna oluşturdukları kurallar bütünüdür. Anlamış olduğunuz gibi ahlâk bütün unsurlarıyla bireyin hazır bulmuş olduğu norm ve kurallardır, birey burada alımlayıcı olandır. Ahlâk büyük ölçüde yereldir, yani bireyin topluluk ya da cemaatin hayatla ilişki içinde geliştirmiş olduğu değerler ve kurallar silsilesini, yaşama bilgeliğini ifâde eder. Bu açıdan bakıldığında ahlâk ve ahlâklılık olgusal ve târihsel olarak yaşanan, belli pratiktir. Etik ise bu pratiğin teorisi olmak durumundadır. Etik, bu ahlâkî hayatı ele alıp tartışan, söz konusu ahlâk değerlerine, ideallerine yönelen felsefe disiplindir. Ahlâk eylemin pratiği, etik onun teorisidir; bu bağlamda ahlâk yerel ancak etik evrenseldir. Etik burada ahlâkî geliştiren bir etkiye de sahiptir: hazır bulunan bu değer ve kuralları hayata monte etmekle kalmaz, onları akli olarak tartışarak, sorgulayarak ve onları temellendirerek sunar. Böylece ahlâk ile etik arasındaki sınırları çizmiş olduk şimdi ahlakçı ve etikçi üzerinde biraz duralım.

Etik ve ahlâk kavramları arasındaki karmaşa burada da söz konusudur, etikçi ile ahlâkçıyı birbirinden ayırmak pek mümkün değildir. Bu durumun daha iyi anlaşılabilmesi için önce bunları birbirinden ayıracak ve sonra bunların neden birbirinden ayrılamayacağını anlatacağız. Bu cümlemin çelişkili görüldüğünün farkındayız. Bu konudaki söyleyeceklerimiz tamamlandığında o çelişki gibi görünen cümlemin asıl anlamına kavuşacağı konusunda sizi temin ederiz. Etikçi, ahlâk felsefesi yapan kişiyi tanımlamaktadır. Pratikte olan ahlâk sistemlerini inceleyen, eleştiren, ne olduğunu, ne olmadığını ortaya koymaya çalışan kişidir. Burada dikkat etmeniz gereken şeylerden biri eleştirel yaklaşılması ve bir diğeri de olan ve olması gereken ayrımıdır. Etikçi konuya önceden de belirttiğimiz gibi ahlâk sisteminin bütününden ziyâde içerisindeki değerler odaklı yaklaşmaktadır. Ahlâkçı ise etikçinin tedkik ettiği bu sistemleri oluşturan ya da oluşturmayı amaçlayan kişiyi tanımlar. Yani ahlâkçı, ahlâk sistematiği oluşturmayı, insana bir erek sunmayı ve bu ereğe ulaşmanın yollarını tasarlayan kişidir. Söylediğimiz gibi bu iki türü birbirinden ayırdık şimdi çelişkili gibi gözükten cümlemizin asıl anlamına varalım. Varolan bir ahlâk sistemine etikçi olarak yaklaşan birisi, onun olması gerektiği gibi olup olmadığını sorgulamaya girişir. Bu sorgulama işleminde birçok veriden yararlanır; târihsellik, töre, din vb. olgulardan yaklaştığı gibi akıl, vicdan gibi insanî değerleri de işin içine katmaktadır. Bu sorgulama esnasında yapılara eleştiriler getirmekte, olan ve olması gereken diye çıkarımlar yapmaktadır. Bu sürece giren etikçi bir anda kendisini ahlâkçı konumuna çekmektedir. Normalde etikçi herhangi bir olan olması

---

⁶ Gös. yer., s.15.

gereken ayırımına giremez, o varolanı incelemekle kalmalıdır ancak bunu başarmak pek mümkün değildir. Eleştiri de bulunduğu anda bu alanın dışına çıkarak kendi görüşlerini ortaya koymaktadır. Doğal olarak da kendi ahlâk sistemini oluşturmaya çalışma girişimi içerisine girmiştir. Dolayısıyla etikçi ile ahlâkçı birbirine karışmış olmaktadır. Bu yüzden bu iki türün birbirinden ayrılması mümkün gözükmemektedir. Bu karakteri taşıyan misâller arasında Aristoteles, Kant, Kierkegaard gibi filozoflar bulunmaktadır. Bu filozoflar etikçi olmalarının, yani varolan ahlâk sistemlerini incelemelerinin yanı sıra, bir erekte sunmaya çalışarak kendi ahlâk sistemlerini oluşturmuşlardır. Olan ve olması gereken farklılığını görmüş olmalısınız. Bu filozoflar olanı inceler ve eleştirirken bunların üzerinden olması gerekeni sunmuşlardır. Bütün bu ahlâk öğretilerinin temelinde etikçiler/ahlâkçılar eğitimin olduğunu vurgularlar, tabii burada kastedilen eğitim sadece dışarıdan gelen değildir, Krishnamurti'nin de vurguladığı gibi: *"Eğitim sadece bilimsel alanlar hakkında bir şeyler öğrenmek demek değil, kendi kendini eğitmektir."*⁷ Size, eğitim konusunda sır olmayan şu hakîkati söyleyebiliriz: Ereğe ulaşmada neredeyse tamamının merkeze koyduğu *'Erdemli Olmak'* yani erek, ancak bu yolla kazanılabilir. Tabii ki, bu bireyin kendi çabası ile elde edeceği erdemdir. Bir erdemi en iyi derecede kazanmış bir birey erdemlidir ancak erdemliler arasında en iyisi değildir; en iyisi olma konumunu belirleyen şey dış erdem dediğimiz tâlihtir.

---

⁷ Jiddu Krishnamurti, *Eğitim Üzerine Mektuplar*, çev. Buket Dilden, İstanbul 1994, s.18.

KAYNAKÇA

ARISTOTELES, *Eudemos'a Etik*, çev. Saffet Babür, Ankara 2015.

ARISTOTELES, *Magna Moralia*, çev. Y. Gurur Sev, İstanbul 2016.

ARISTOTELES, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Saffet Babür, Ankara 2015.

ÖZLEM, Doğan, *Etik: Ahlak Felsefesi*, İstanbul 2015.

KRISHNAMURTI, Jiddu, *Eğitim Üzerine Mektuplar*, çev. Buket Dilden, İstanbul 1994.